

ІНСТИТУТ АРХЕОЛОГІЇ
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ

АРХЕОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ В УКРАЇНІ 2019

Головний редактор

БОЛТРИК Юрій Вікторович, канд. іст. наук

Редакційна колегія

БУЙСЬКИХ Алла Валеріївна, д-р іст. наук

ГОРБАНЕНКО Сергій Анатолійович, канд. іст. наук

ЗАЛІЗНЯК Леонід Львович, д-р іст. наук, проф.

КУЛАКОВСЬКА Лариса Віталіївна, канд. іст. наук

ЛИТВИНЕНКО Роман Олександрович, д-р іст. наук, проф.

МОЦЯ Олександр Петрович, член-кореспондент НАН України, проф.

ОТРОЩЕНКО Віталій Васильович, д-р іст. наук, проф.

ПОТЕХІНА Інна Дмитрівна, канд. іст. наук

САПОЖНИКОВ Ігор Вікторович, д-р іст. наук

СКОРИЙ Сергій Анатолійович, д-р іст. наук, проф.

СУПРУНЕНКО Олександр Борисович, канд. іст. наук

ТЕРПИЛОВСЬКИЙ Ростислав Всеволодович, д-р іст. наук, проф.

ЧАБАЙ Віктор Петрович, член-кореспондент НАН України, проф.

Затверджено до друку Вченою радою
Інституту археології НАН України
від 23 червня 2020 р., протокол № 4

Прийом матеріалів:

Польовий комітет ІА НАН України
просп. Героїв Сталінграда, 12, м. Київ 04210
тел. (044) 254-11-37, 254-11-66
факс (044) 418-33-06
e-mail: polkomia@gmail.com

Виходить за інформаційної підтримки
ВГО «Спілка археологів України»

Видання здійснене коштом
ДП «НДЦ “Охоронна археологічна
служба України”» ІА НАН України

ОХОРОННА
АРХЕОЛОГІЧНА
СЛУЖБА
УКРАЇНИ

А-87 Археологічні дослідження в Україні 2019. Київ: ІА НАН України, 2020, 418 с.

ISBN 978-617-7810-12-3

Видання є щорічником, який готується до друку Польовим комітетом Інституту археології НАН України. Містить інформаційні повідомлення про роботу археологічних експедицій поточного польового сезону.

Стане в нагоді науковцям, студентам і всім, хто стежить за розвитком сучасної української археологічної науки.

УДК 902/904(477)“63/65”

В оформленні обкладинки використано фото кургану 6 зі Слободи Носковецької на Вінничині та миски з нього (М. Шмит, В. Рудь, П. Влодарчак)

ISBN 978-617-7810-12-3

© Інститут археології НАН України, 2020
© Автори статей, 2020

Редактори: О. Білинський, О. Каряка, М. Павлова; оформлення обкладинки: А. Панікарський; верстка: С. Горбаненко

Підписано до друку 30.07.2020. Формат 60 × 84/8. Папір офсетний.

Друк офсетний. Гарнітура Antiqua. Обл.-вид. арк. 51,1.

Ум. друк. арк. 48,8. Наклад 250 прим. Зам.

Інститут археології Національної академії наук України; 04210, м. Київ,
проспект Героїв Сталінграда, 12; www.ianau.org.ua.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 6290 від 09.07.2018 р.

ДОСЛІДЖЕННЯ НА ГОРОДИЩІ МОХНАЧ

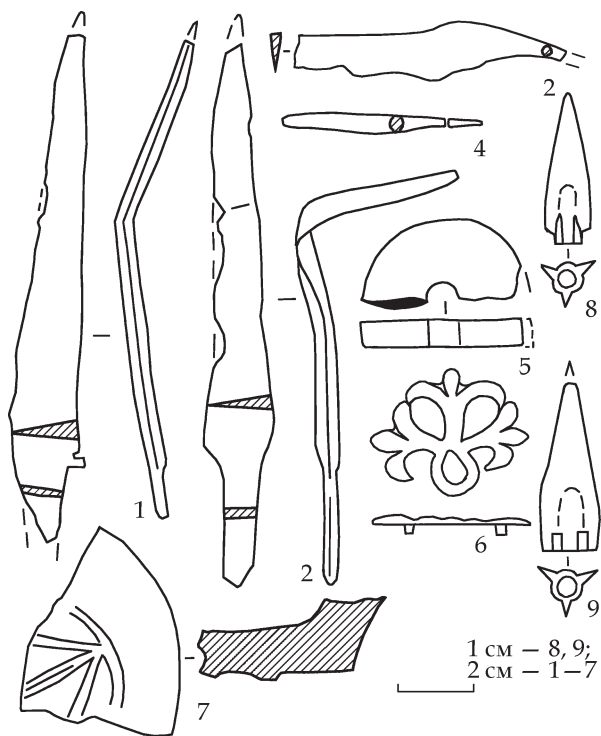
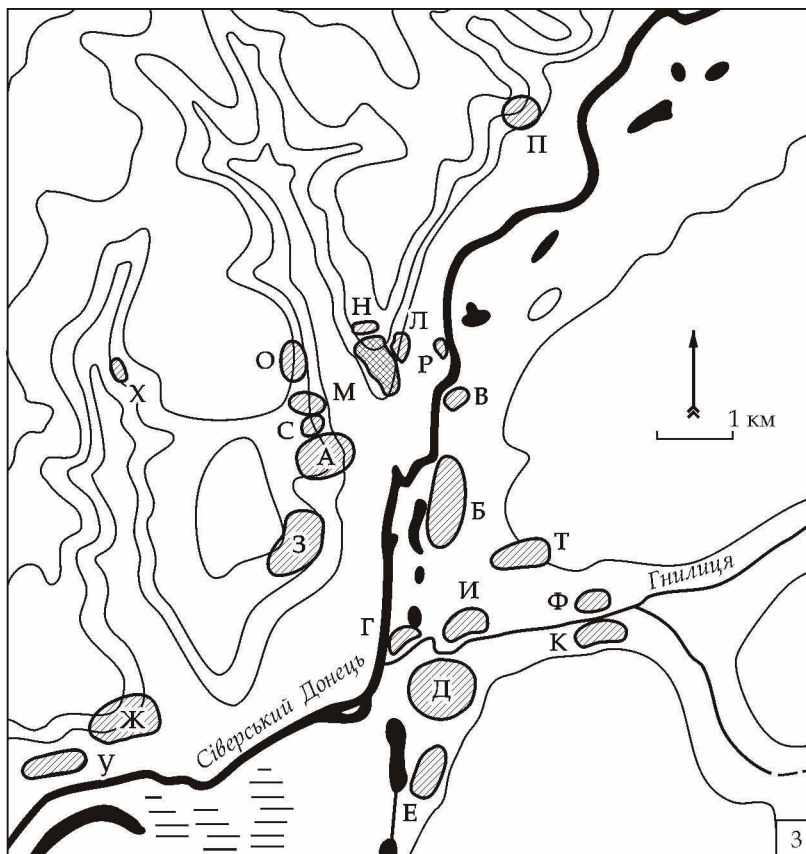
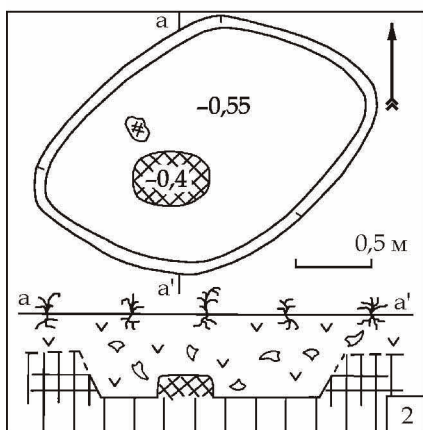

Рис. 1. Мохнач, знахідки 2019 р. з розкопу 10: 1–4 – залізо; 5, 7 – кераміка; 6, 8, 9 – кольоровий метал

Середньовічна експедиція Харківського педуніверситету ім. Г. С. Сковороди проводила дослідження городища, що знаходиться на правому березі Сіверського Дінця в с. Мохнач Зміївського р-ну Харківської обл. Роботи були продовжені в розкопі 10 на північному дворі, культурний шар якого відноситься до салтівської археологічної культури (друга половина VIII – середина X ст.). У цьому сезоні вивчено нові ділянки загальною площею 125,5 м², що збільшило єдину досліджену ділянку в північно-західному секторі пам'ятки до 8426,5 м², а загальну вивчену площу – майже до 10 тис. м². Потужність культурного шару становила 20–40 см. У ранньосередньовічному горизонті інколи траплялися артефакти від доби раннього заліза до нового і новітнього часу.

Серед салтівських артефактів переважають, зазвичай, уламки гончарного посуду, один з

Рис. 2. Комплекс і селище 2019 р.: 1 – літня кухня (комплекс 118); 2 – план комплексу 118 (1 – денна поверхня, культурний шар; 2 – фрагменти кераміки; 3 – пропечений материк, шматки печини; 4 – передматерик і материк); 3 – план мікрорегіону городища Мохнач (без літерного позначення) і навколишніх селищ

яких уламок денця кухонного гончарного горщика з рештками клейма (рис. 1: 7). Індивідуальних знахідок небагато, вони представлені найбільш розповсюдженими видами залізних знарядь праці: ножі (рис. 1: 1, 2), пило (рис. 1: 4), серп (рис. 1: 3) і уламком пряслиця зі стінки гончарної посудини (рис. 1: 5). З прикрас слід відзначити оригінальну і першу для пам'ятки знахідку бронзової ремінної бляшки з рослинним сюжетом (рис. 1: 6).

Скіфські матеріали представлені поодинокими фрагментами ліпної кераміки і парюю бронзових наконечників стріл, що датуються кінцем V – IV ст. до н. е. (рис. 1: 8, 9).

Новий час презентовано невеликою кількістю керамічних уламків гончарного посуду і фрагментами залізних виробів.

Цього року було досліджено три комплекси: зернова яма з критим вхідним тамбуром, погрібець, літня кухня (рис. 2: 1, 2). Всі вони відносяться до салтівської культури. У придонній частині зернової ями знайдено кілька уламків товстостінного глиняного жертівника з бортиком значного діаметру, на

якому виявлені відбитки зернових злаків, що потребує спеціального дослідження.

Окрім того, на теренах Харківщини виявлено два нових селища. Разом з директором Зміївського краєзнавчого музею М. І. Саяним на одному з мисових майданчиків східного схилу Березового Яру, поблизу городища Мохнач, виявлено нове (вже двадцять перше за порядком) селище з рештками салтівської археологічної культури кінця I тис. н. е. (рис. 2: 3). За традиціями літерної нумерації, що використовується для всіх поселень навколо вказаного городища, воно отримало назву — селище Мохнач Х. Зазначимо, що на ньому виявлені сліди виробництва заліза (уламки стінок колб-тиглів від залізоборних горнів лісостепоного салтівського типу). У Чугуївському р-ні в 3,3 км на захід — північний захід від с. Таганка, поблизу південного краю місцини Таганський лиман, виявлено нове селище з матеріалами бронзової доби (без конкретного культурно-хронологічного визначення) і салтівської археологічної культури кінця I тис. н. е.

М. Любичев, Д. Філатов, К. Варачова, В. Руснак, Е. Шультце, К. Мизгін

ДОСЛІДЖЕННЯ ПАМ'ЯТОК ПІЗНЬОРИМСЬКОГО ЧАСУ

Германо-Слов'янська експедиція Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна спільно з Євразійським відділом Германського археологічного інституту проводила дослідження пам'яток пізньоримського часу на території Харківської обл. Продовжено розкопки поселення Війтенки I і могильника біля с. Війтенки Валківського р-ну і могильника Зачепилівка в Зачепилівському р-ні.

Дослідження на поселенні Війтенки 1. У 2010 р. було проведено геомагнітну зйомку частини ділянки Б поселення. За отриманою картою геомагнітних аномалій з 2011 р. триває дослідження цієї ділянки. У 2019 р. тут загалом досліджено площу 400 м². Культурний шар був насичений знахідками: фрагментами гончарної кераміки і амфор пізньоримського часу, уламками обмазки і кістками тварин; також виявлені індивідуальні речі: чотири бронзові фібули, кременевий наконечник спису тощо. Вивчено шість господарських ям (відповідно ями 20/Б — 25/Б).

Були продовжені розпочаті в минулому році дослідження поглибленої споруди на

ділянці Г поселення Війтенки 1 (раніше ця ділянка фігурувала як окреме поселення Війтенки 2, яке знаходиться на протилежному — північному — схилі вологої балки). Ця споруда була знайдена в одному із шурфів (№ 5) під час нашого шурфування в 2015 р. Вдалося закінчити дослідження зазначеного об'єкту. Всього протягом двох польових сезонів тут вивчено загальну площу в 56 м². Заповнення котловану споруди вибиралося пошарово, що дозволило зафіксувати їх перекриття і зв'язати знахідки з кожним з них. У цілому заповнення було багато насичене фрагментами ліпної кераміки і амфор пізньоримського часу типу Шелов D, обмазкою і кістками тварин. Також виявлені індивідуальні речі: відерцеподібна підвіска, три керамічні пряслиця, чотири залізних ножа тощо. Матеріал із заповнення дозволяє віднести споруду до об'єктів передчерняхівського горизонту — горизонту Боромля.

Дослідження на могильнику Війтенки. Роботи проводились у трьох напрямках — виявлення західної і північно-східної меж могильника та розкопки в його південно-східній час-